

**Ս Ի Ի Ր Ի Ո Յ**  
**ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ**  
**ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ**  
**ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ**



**ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ**  
**ՏՊԱՐԱՆ   ՍՐԲՈՑ   ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ**

**1930**

**ՍԻՐԻՈՅ**  
**ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ**  
**ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ**  
**ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ**



*Առ Նորին Ամենապատուութիւն  
 Տ. Տ. Եղիշ Ս. Արքեպս. Դուրեան,  
 Բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյն  
 Երուսաղէմի*

*Ամեն. Սրբազան Հայր,*

*Համաձայն Ձեր Ամենապատուութեան  
 բարձր հրամանին, պատիւ ունինք այսու  
 խոնարհաբար ներկայացնել, Սիրիոյ մեր  
 թեմերուն (Պէյրութ, Դամասկոս և Լաթա-  
 ջիա) աթոռապատկան եկեղեցիներու, վան-  
 քերու եւ վարժարաններու կիլիկիոյ կա-  
 թողիկոսութեան փոխանցման գործողու-  
 թեանց տեղեկագրութեան հետ, սոյն խըն-  
 դիրի ծագման, ընթացքին և վերջաւորու-  
 թեան ամփոփումը:*

\* \*

Ս. Աթոռոյ բոլոր միաբաններն ու մանաւանդ Ձեր Ամեն. Սրբազնութիւնը՝ իբրեւ պիտ Ս. Ուխտիս, լաւ ըմբռնած ենք, թէ պատմական ինչ արժէք կը ներկայացնեն մեզ համար Սիւրիոյ աթոռապատկան այդ թեմերուն եկեղեցիներն ու վանքերը, որոնք մինչեւ ԺԹ. դարու վերջին քառորդը՝ Հայաստանէն և Կիլիկիայէն ցամաքային ճամբով Ս. Քաղաքս այցելող հայ աւխտաւորական կարաւաններու օթեւաններ եղած են «Հոգեւորուն» անունով, եւ Ծրուսադէմի Ս. Աթոռը միշտ կուտարած է իր վրայ զրուած և միջազգային կերպով ճանչցուած երկու բարձր պարտականութիւնները, որք են՝ 1. պաշտպանել եւ պայծառ պահել հայ ազգին վայելած դարաւոր իրաւունքներն ի Ս. Տեղիս, եւ 2. դիւրացնել հայ հաւատացեալներուն ուխտագնացութիւնը գէպէ Ս. Երուսաղէմ:

Այդ վայրերու մեր եկեղեցիներուն եւ հոգեւորանքներուն յիշատակաբանները՝ ի մասին հիմնարկութեանց կամ յաւելեալ շինութեանց՝ ցոյց կուտան թէ զարբերու ընթացքին մեր միաբանները ռ'բքան նախանձախնդիր եղած են Ս. Աթոռոյ

այդ աւանդական պարտականութիւններուն հանդէպ:

Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւողիկէի վանքերուն ու եկեղեցիներուն գլուխը գտնուող Ս. Աթոռոյ միաբան հոգեւոր տեսուչները, որոնք պատրիարքական փոխանորդի հանգամանք ալ ունեցած են զինադադարէն ետք, վերջին տարիներս աւելի նշանակութիւն ստացան իրենց պաշտօնական ղերքովը. վասնզի ընդհանուր պատերազմէն յետոյ կազմուած Մեծ-Լիբանանի, Սիւրիոյ և Ալաւիթիներու պետութեանց մօտ այդ տեսուչները Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւողիկէի մայրաքաղաքներու մէջ, հին ֆէրմաններու ուժով, Ս. Աթոռոյ ներկայացուցիչներ հանդիսացան:

\* \*

Զինադադարին յաջորդող ամիսներուն՝ Դամասկոսի Ս. Սարգիս, Պէյրութի Ս. Նըշան, և Լաւողիկէի Ս. Աստուածածին վանքերն ու եկեղեցիները եղան գլխաւոր և կարեւոր կեդրոններ, ուր ամփոփուեցան Սիւրիոյ անապատներէն վերադարձողները եւ տարադրութեան, պատերազի եւ փառքերու շրջաններէն վերապրողները: Յիշեալ վայրերուն մէջ վերահաստատուած Ս.

Աթոռոյս պատր. փոխանորդներուն միջոցաւ բաժնուեցան այդ խեղճ տարագիրներուն համար ղրկուած նպաստներն ու օգնութիւնները: Զինադադարին յաջորդեց Կիլիկիոյ զրաւումը: Փրանսական պետութեան կողմանէ, եւ Հայերուն հոն ամփոփուելու մասին նոր յոյսեր արծարծուեցան, բայց երբ 1921 Հոկտեմբերին տեղի ունեցաւ Կիլիկիոյ դժբախտ պարպումը Փրանսացւոց կողմէ, 100,000 է աւելի հայ ժողովուրդի բազմութիւնը ցաւալի պարագաներու տակ, ու մեծ կորուստներով դէպի Սիւրիա սկսաւ գաղթել:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կազմը, որ մեծապէս վնասուած եւ թուով ալ զգալաւ պէս նուազած էր պատերազմի հալածանքներու երեսէն, ընկերացած էր իր գաղութական ժողովուրդին ի Սիւրիա, սակայն ի վիճակի չէր ապահովելու իր ցրուած հօտին հոգեւոր պէտքերը: Բացի անփոփոխ մնացած Բերիոյ հին վիճակէն՝ կացութիւնը դժնդակ էր նորահաստատ մեծ քէմբերուն, եւ աստ ու անդ նոր կազմուող գաղութներուն մէջ:

Ս. Աթոռոյ Սիւրիոյ երեք պատր. փոխանորդութիւնները այս նոր կացութեան առջեւ կարելի ամէն ճիգ ու ջանք թա-

փեցին, ըլլալ եկեղեցական, ըլլալ դպրոցական տեսակէտներով: Միւս կողմանէ նաեւ, իրենք ըլլալով Սրափի - Բերսոնէի եւ էրա Սիւլիի ի պաշտօնէ ճանչցուած հայ պաշտօնատեղիները, կատարեցին նաեւ այդ ուղղութեամբ ալ իրենց պարտականութիւնները:

Մէկ կողմանէ իրենց ունեցած միջոցները սահմանափակ էին, եւ Ս. Աթոռն ալ ի վիճակի չէր ընելու սպասուած զոհողութիւնները, որոնք արդէն բաղմնապատկուած էին բաղդատմամբ նախորդ շրջաններուն. միւս կողմանէ՝ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը իր եկեղեցական կազմով ապաստան գտած ֆրանսական հոգատարութեան ներքեւ գտնուող հողամասերուն մէջ, կուզէր՝ հայկական եկեղեցական հաստատութեան գովելի նախանձախնդրութեամբ՝ պահել իր նուիրապետութիւնն ու աւանդութիւնները, եւ իր հոգեւոր իշխանութիւնը՝ իր ժողովուրդին վրայ: Այս տեսակէտով ալ բընական է որ չէր կրնար ենթարկուիլ երուսաղէմապատկան այդ թեմերուն Ս. Աթոռոյ ներկայացուցիչներուն: Այս կերպով երեան կուգար ժողովրդեան հոգեւոր մատակարարութեան գործին մէջ ակամայ մրցակցութեան եւ երկուութեան պարագայ մը:

Կիրիկիոյ կաթողիկոսութեան սկզբնական ջանքերը եղան՝ ֆրանսական հոգատարութեանց ենթակայ այս երկիրներուն մէջ փոխել իր հիւրի հանգամանքը, եւ ստանալ՝ կաթողիկոսական Աթոռը Սիւրիոյ մէջ հաստատելու մասին հոգատար պետութեան բարձրագոյն հրամանը:

Նորին Ս. Օծութեան կողմէ, 26 Յուլիս 1924ին Սիւրիոյ Ֆրանս. Բարձր Գումիսէր Ն. Վ. Ժէնէրալ Վէյկանին ուղղուած Պաշտօնագրին ի պատասխան՝ Բարձր Գումիսէրութիւնը իր 13 Մարտ 1924 թուակիր պատասխանագրով շնորհած էր այդ արտօնութիւնը, եւ մանրամասն տեղեկութիւն ուղած էր, կաթողիկոսութեան այդ տեղերուն մէջ ունենալիք կազմի մասին. բայց էրա՝ Սիւրիոյ ու Սրաքիւ - Բէրսեկիլ գործերու վերաբերմամբ ալ վերապահութիւն ցոյց տուած էր: Նորին Ս. Օծութիւնը, հիմնուելով այս նամակին վրայ, ուղղած էր Ձեր Ամենապատուութեան 14 Մարտ 1924 թուակիր հետեւեալ գրութիւնը:

(Պատճեն)

Կաթողիկոսարան Հայոց

Կիրիկիա

1924 Մարտ 14, Պէյրութ

Համար 711/78

Ամենապատիւ

Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք Հայոց  
Երուսաղէմ

Մեծն-Լիբանան և Սիւրիան հովանաւորող Ֆրանս. Կառավարութեան հետ բանակցութեան մէջ ենք հարիւր հազարէ աւելի հայ գաղթականաց ազգային եկեղեցական կազմակերպութեան եւ կիրիկիոյ ութգարեան կաթողիկոսութեան յորատեութիւնը ապահովելու համար:

Ոտացնելով ամբողջ խնդիրը իր հոլութեան մէջ, ընդհանուր ժողովուրդին այլ ևս անյետաձգելի համարած պահանջն է, պահանջ մը զոր կը շնչտեն շարունակ արտասանմանի Հայութիւնը ու ազգային լըրազիրները, ինչ որ Ձերդ Սրբազնութեան ուշադրութենէն վրիպած չէ անշուշտ, Ֆրանս. Մանտայի տակ գտնուող Լիբանանեան և Սուրիական բոլոր հողամասին վրայ համախռնուած հարիւր հազարաւոր

հայութիւնը օժտել վերջապէս եկեղեցական ու վարչական միօրինակ ու միաձոյլ կազմակերպութեամբ մը կիլիկիոյ Կաթողիկոսին՝ իբրեւ իրենց Գերագոյն Պետին՝ վերին նախագահութեան և ուղղակի անմիջական վերահսկողութեան ներքեւ։ Առանց այսպիսի ամուր կազմակերպութեան մի շուտափոյթ իրականացմանը, մեր ժողովուրդին ինքնուրոյն անհատականութիւնը եւ մեր եկեղեցական հնամեայ առանձնաշնորհունները վտանգի տակ պիտի մնան այս երկրին մէջ։

Ժամը, արդէն յապաղած, բարեպատեհ է սակայն կրկին պատճառներով։ Առաջին՝ այն բարեացակամութեան պատճառաւ, որուն հանդիպած է մեր այս խընդիրը Պրանս. Բարձր Գոմիսէրութեան կողմէ, ու երկրորդ՝ ըստ որում միւս քրիստոնեայ հասարակութիւններն ալ արդէն վաղուց կազմակերպուած, ներկայիս ալ հետամուտ են նոր իրաւական գիծի հանդէպ հաստատելու ու օրէնքի կարգ անցընելու իրենց եկեղեցական եւ վարչական ուրոյն կարգն ու սարքը։

Ժողովուրդը թողուլ ներկայ անկազմակերպ վիճակին մէջ, ինչպէս ակնարկեցինք, եկեղեցին կործանուած եւ ժողո-

վուրդը տեղական քրիստոնեայ տարրին հետ ձուլումի պիտի առաջնորդէ։ Ամէն կողմէ արտայայտուած փափաքանաց վրայ կը ժառանգ Հալէպի ու Անտիօքի կիլիկեան թեմերուն վրայ երկու նոր թեմեր կամ առաջնորդութիւններ աւելցնել Լիւբանանի և Սուրիոյ անուամբ։ Բայց յառաջ քան գործին ձեռնարկելը փափաքեցանք Ձեր Սրբազնութեան կարծիքն ու խորհուրդը ունենալ, որուն համար ներկայ գրութեանս հետ Մեծարգոյ Տիրա Անգլիկի կէնճեանը զրկեցինք, որ բանիւ բերանոյ պիտի բացատրէ մտադրուած ծրագրին կենսական ու անհրաժեշտ պէտքը ու այն վտանգները, որ անխուսափելի են, եթէ օր առաջ կազմակերպութիւնը գլուխ չը հանենք։

Ի Պէյրութ, ի Դամասկոս ու ի Լաւոզիկէ եկեղեցիներ ունի երուսաղէմ, որոնք թէեւ իրենց անձկութեամբ չեն բաւականացներ բազմահազար ժողովուրդի հոգևոր պէտքերը, բայց իբրեւ ազգային կնիք կը բողոհատաւորութիւններ՝ պէտք չեն թողուր օտար եկեղեցիներու մէջ կատարել մեր պաշտամունքները, ինչպէս ի Ջահլէ և ի Թրիփօլի, և ժողովուրդը ընտելացնել սեպհական եկեղեցի՝ շունետալու զազափարին։

Եթէ Զեր Սրբազնութիւնը հաճի Պէյրուսի եւ Դամասկոսի եկեղեցիները մեր տրամադրութեան տակ դնել, անդնահատելի ծառայութիւն մը ըրած պիտի ըլլայ Սրբոց Յակոբեանց Վանքը բազմաշարչար ազգին եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, որ իր դարաւոր Աթոռն ու Մայրավանքը կորսնցընելէն ետքը, այս կրկին եկեղեցիները պիտի ըլլան իր գոյութիւնը ապահովող յենարանները:

Երուսաղէմի իրաւատիրութիւնը եւ իրաւասութիւնը վտանգել մեր մտքէն շատ օտար եւ շատ հեռի է: Ազգովին կորսընցողինք ամէն բան, միայն չեն եւ տնարտոմաց Ս. Յակոբեանց Վանքը, որ ումննու ազապատանքի առարկան է: Դամասկոսի մէջ Երուսաղէմ կալուածներ ունի, անոր եկամուտները Միաբանութեան տրգար բաժինն են, որոնց հսկելու եւ կառավարելու համար փոխանակ ամսականաւոր վարդապետ մը պահելու, խաբարհալան գործակալի մը կարելի է յանձնել, ինչպէս Համլէպի ու Եգիպտոսի կալուածները: Երուսաղէմի միակ գոհողութիւնը պիտի ըլլայ եկեղեցիները եւ անոնց յարակից ու վարդապետաց յատկացեալ բնավայրերը մեր տրամադրութեան տակ գնել առժամային:

Թերեւս ըսուի, որ Երուսաղէմի փոխանորդներու ներկայութիւնը արգելք մը չ'ըլլալէ կազմակերպութեան: Մեր մէջ եւ մեզ համար այս առարկութիւնը մինչեւ մէկ աստիճան իրաւացի կրնայ ըլլալ, եթէ նկատի չառնենք առաջ գալիք խաչածաւառները եւ բարդութիւնները, իսկ օտարներու համար առեղծուային եւ ծիծաղելի պիտի ըլլայ մէկ հօտին երկու հովիւ եւ մէկ Եկեղեցւոյ երկու առաջնորդ ունենալը: Այս երկութիւնը հայ նահատակ Եկեղեցւոյ կուրծքին նոր խոց մը չ'ը պիտի ըլլայ:

Սրբազան Եղբայր, ամէն նորութիւն գոհողութեամբ կը հնանայ եւ կ'արմատանայ: Եթէ յուսոյ բեկոր մի ունենայինք վերագարծի, առանց որեւէ խնդրանքի կը մնայինք երկար տարիներ ներկայ վիճակով, ինչպէս մնացինք շուրջ երեք տարիներ. օակայն առայժմ յոյսերը խուսափուկ երազներու պէս կը ցնդին ու հետզհետէ ներքին զաւառներէն հայութեան վտիտ բեկորներու կաբաւաններ գալով կ'ստուարացնեն զաղթականութեան թիւը:

Պաշտօններու մէջ երէկի ապաստանած Հայերը կազմակերպութեան փորձեր կ'ընեն. եթէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ զաղթականութիւնը իր սեւ բաղդին ձգուի,

Պատմութեան դատաւիճիւրը միայն անէծք պիտի ըլլայ: Այս դատապարտութենէն զերծ մնալու համար էր, որ երբեմն մտածեցի թողուլ քաշուիլ եւ Սրբազնութենէդ խնդրեցի յերուսաղէմ կամ ի Ռեմիէ պարզ ու անպաճոյճ խցիկ մը շնորհել կեանքիս արեւմուտքը հոն ողջունելու, սակայն եղբայրական անոյշ յանդիմանութեամբ մը յուսադրեցի՝ «այնքան զոհողութիւններ չփոխանակել անփառունակ առանձնացումով մը, և խուճապի սարսափ մը չաւելցնել ինքզինքը անհայր և անտէր գտնող խեղճ ժողովուրդի մը տառապած ռսկորներուն»:

Այս սրտապնդիչ տողերը գրուած օրէն տասնեւինգ ամիսներ անցած են, բայց ժողովուրդը միշտ անհայր և անտէր մնաց ոչ թէ չկամութեամբ, այլ նիւթական ու բարոյական միջոցներու պակասութեամբ: Ժողովուրդը ընդհանրապէս մեզ նման հացի խնդիրով կը տագնապի: Առաջնորդներ, մանաւանդ եպիսկոպոս առաջնորդներ, առանց առաջնորդարանի ու պաշտօնէութեան, ըլլան կամ չըլլան, միևնոյն է: Այս դիւրութիւնը մասամբ երուսաղէմէն կ'ակնկալեմք. երբ ժողովուրդը օր մը ինքզինք գտնէ և տնտեսական տանելի վիճակ

մը ձեռք բերէ, Ս. Գլխաղիրը սիրող հայ բարեպաշտք, ինչպէս յանցելուսմ, նոյնպէս մերձաւոր կամ հեռաւոր ապագայում կրկնակի կը փոխարինեն երուսաղէմի զոհողութիւնը: Այս արգելափակ պարագաները ժամանակին խօսած ու բացատրած ենք Բարգէն Ս. Եպիսկոպոսին, վերջերս ալ Գարեգին Եպիսկոպոսին ու Զաւէն Ս. Պատրիարքին, թէ և նոքա նիւթական պակասութիւնը մեծ արգելք չեն համարիր, սակայն տառապանքի ու կարօտութեան փորձառութիւնը, և թէ՛ ազգերու նիւթապաշտութիւնը այս գոհնիկ գաղափարը ծնած է, թէ նիւթն է միայն ամէն բարեկարգութեան ու կազմակերպութեան գլխաւոր աղբակը:

Ապահով եմք թէ, Պատ. Տնօրէն Խորհուրդը պիտի համակերպի Սրբազնութեանդ ծանօթ ժողովրդասիրութեան, Հակառակ պարագային պէտք ունիմ Ձեր անձնական կարծիքին ու խորհրդին: Ընկճուած ենք անօրինակ վշտի խաչին ծանրութեան տակ: Ձեռք ըսեր բաժնեցէք այդ անըմբերելի ծանրութիւնը. գոնէ բարոյապէս և եղբայրական խորհրդատուութեամբ թիթեցուցէք:

Եղբայրական սիրազեղ ողջագուրմամբ,  
Մնամ աղօթարար

Սամակ Բ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոս

Այս նամակը, որ Սիւրիա փոխադրուած Կիլիկեան Կաթողիկոսութեան և Երուսաղէմի աթոռին միջև առաջին անգամ ըլլալով հարցը պաշտօնապէս մէջտեղ կը դնէր, ինչպէս գիտէք, Սրբազան Հայր, առարկայ եղաւ մասնաւոր ուշադրութեան, եւ տեղի տուաւ լուրջ ուսումնասիրութիւններու:

Զեյր Ամենապատուութեան կողմանէ 25 Մարտ 1924 ին Ն. Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին ուղղեալ հետեւեալ պատասխանագրին մէջ պարզուած էին ժամանակին Զեյր Բ. Սրբազնութեան հա Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովին տեսութիւնները այս խնդրոյ մասին:

2156/8

28 Մարտ 1924

Շնորհազարդ

Տ. Տ. Սահակ Բ. Կաթողիկոս

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

. Պէյրութ .

Սրբազան Տէ՛ր,

Սրտի մեծ գոհունակութեամբ կարգացինք Զեյր Ս. Օծութեան այն պատուական գիրը, որով Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Կիլիկեան նժգեհացած Աթոռին ի

Սիւրիա հաստատման մասին ցոյց տրուած հաճութիւնը, և ընդ նմին՝ հարիւր հազարէ տւելի հայ գաղթականութեան մը ազգային — եկեղեցական վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը կը հաղորդէիք մեզ:

Հիմնաւորելու համար այդ անյետաձգելի ձեռնարկը, որը որչափ կենսական նոյնչափ և պատուաբեր պիտի ըլլայ իր հայրենի հողէն բռնի վտարուած զժրախտ հայութեան յոյժ կարեւոր մէկ մասին համար, պէտք տեսած էր Զեյր Ս. Օծութիւնը՝ իբրեւ զարնուած հովուապետը վերաւորուած հօտին՝ ինչ ինչ զոհողութիւններ ակնկալել Երուսաղէմի Աթոռէն, յուսալով իրաւամբ՝ թէ Ան չէր կրնար անտարբեր մնալ պատմական շարաշուք շրջանի մը ազէտքը մասամբ մը զարմանելու նուիրուող անկեղծ ջանքերուն:

Զեյր Ս. Օծութիւնը իրական օժանդակութիւն մը խնդրելու համար Երուսաղէմի Աթոռէն՝ կ'առաջարկէր որ եթէ կարելի է, Պէյրութի և Դամասկոսի վանքերն իրենց մատուցներով Կիլիկեան Աթոռին թոշուին առժամանակ, հոգեւոր տեսչութիւնները զագրին հաւաք հաստատութեանց վերաբերող կալուածները յանձնուին աշխարհական զործակալի մը՝ Մէր հսկողութեան ներքեւ:



Մրբազան Տէ՛ր,

Հակառակ բոլոր մեր փափաքին՝ որով պիտի տրամադրուէինք աջակցիլ Ս. Օծու-թեանդ՝ որպէսզի յաջողութեամբ գլուխ հանուէր առաջադրուած Կազմական Ծրա-գիւրը, ստիպուած եմ դիտել տալու՝ իբրեւ Գահակալը Ս. Յակոբեանց Վանքին՝ թէ այդպիսի տնօրէնութիւն մը Վե՛ր կը մնայ մեր իրաւասութենէն, ցորչափ Երուսաղէ-մի Վանքն իր բոլոր իրաւունքներովը ու սեպհականութիւններովը Մեզի աւանդող Ազգին՝ Կեդրոնի՝ կամքը չէ կարելի հա-րցնել ներկայ ծանօթ պարագաներու բեր-մամբ: Տրուած ըլլալով ուրեմն որ Երու-սաղէմի Առաքելական Աթոռը ինքզինքն անձեռնհաս կը նկատէ հրաժարելու Պէյ-րութի և Դամասկոսի և նոյն իսկ Լաթա-քիոյ Տեսչութիւններէն՝ որոնց ի վաղուց հե-տէ՛ յանձնուած է տեղական հայ ժողովուր-դին հոգևոր մատակարարութիւնն ու կըր-թական հոգածութիւնը. հարկ կը համա-րինք աւելցնել նաև թէ՛ Պէյրութի հոգե-ւոր տեսուչը կալուածական հասոյթ մը չունենալով՝ իր որոշ տմսականը կ'ստա-նայ Երուսաղէմէն, և Դամասկոսի կալուած-ներն ալ հազիւ կ'ապահովեն տեղւոյն հո-գևոր տեսչին տարեկան համեստ թոշակը:

Նո՛յնն է և Լաթաքիոյ համար: Այս պա-րագան կը հարկադրուինք յիշեցնել, որ-պէսզի գէթ ուրիշներ չկարծեն թէ Երու-սաղէմի Աթոռը ճնշեալովն հայեցակէտով կշիռ մը կ'ուզէ դնել իր անտիղիտալի ի-րաւունքին մէջ:

Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ, նուիրական պարտք համարելով Ձեր Ս. Օծութեան ըստ կարելւոյն օգնել և դիւրութիւններ ընձե-ռած ըլլալ՝ կ'առաջարկենք, հաւանու-թեամբ Տնօրէն Ժողովին, ժամանակաւոր պատշաճ կարգադրութիւն մը. ա՛յն է՝ Վե-րոյիչեալ քաղաքներուն մէջ Երուսաղէմի Աթոռէն անուանուած հոգևոր տեսուչնե-րը Կիլիկեան Աթոռին ալ ի սպաս դնել ան-վերապահօրէն, եթէ Ձեր Ս. Օծութիւնը հաճի զանոնք իբրեւ իր Առաքնորդական Փո-խանորդները ճանչնալ: Այդ կրկնակ պաշ-տօններու մէջ զժուար չէ որ չաճտուին Երուսաղէմի Վանքին և Կիլիկեան Աթոռին շահերը միանգամայն. վասնզի Մեր այդ հոգևոր տեսուչները՝ կալուածական հսկո-ղութեան մը գործը կատարելով միայն, մնացեալին համար պիտի նուիրուին ժո-ղովուրդին ամէն պէտքերուն վարչականօ-րէն, ինչպէս կ'ընէ ցարդ Լաթաքիոյ հո-գևոր տեսուչը, որուն՝ Ձեր Ս. Օծութեան

խնդրանքին համաձայն՝ ասկէ իւր երկու տարիներ առաջ յանձնուեցաւ Անտիոքի Հայոց հովուութիւնն ալ: Ի հարկէ Ձեր Ս. Օծութիւնը՝ ժողովրդային սահմանադրական կամ ընտրական իրաւունքը մէջ բերելով՝ անպատեհութիւն մը պիտի վուծայ մատնանշել այդօրինակ անուանումի մը վերաբերմամբ: Սակայն կը կանխենք ըսելու որ՝ ժամանակաւոր այդ կարգադրութիւնը Կիլիկեան նորակազմ վարչութեան համար դիւրացում մըն է ըստ Մեզ, մինչև որ Աթոռը ձեռք բերէ ամբողջական կազմակերպութեան մը ամէն հնարաւորութիւնները և սահմանադրական խնդիրոյն վիճակի մը նպաստող բոլոր հանգամանքները սուրիական հողին վրայ առհասարակ:

Եթէ Ձեր Ս. Օծութիւնը իր բարձր հաւանութիւնը յայտնէ այս մասին, երկու Աթոռներու միջև համեմաշխտեալ գործակցելու պէտքը օրինական կապ մը կ'ըլլայ խնդրին՝ որչափ ատեն փորձը ներհակ արդիւնք չիտայ, ու երկրորդական խնդիրներու շուրջ այժմէն հարցեր գնելու փոթիկոտութիւնները յարմարագոյն ժամանակի մը կրնան վերապահուիլ: Մինք կը խորհինք թէ՛ Երուսաղէմի և Կիլիկեան Աթոռներու միջև մտերիմ մերձակորու-

թիւններ պէտք է ստեղծուին, մանաւանդ որ եկեղեցական պաշտօնէութեան մը պատրաստութեան հոգն այսուհետեւ ա'լ աւելի պիտի ծանրանայ Ս. Յակոբեանց վանքին վրայ, ուրկէ ամենայն իրաւամբ պիտի ուղէ օգտուիլ Կիլիկեան Աթոռը: Անդրադառնալով անգամ մըն ալ հոգեւոր տեսչի և առաջնորդական փոխանորդի միացեալ պաշտօններու շուրջ, կը կարծենք թէ Երուսաղէմի տեղացի ծառայելու պարագան, ինչպէս պիտի դիտուէր, վարչական անտեղութեան մը հարցական կէտը պիտի չցցէ Մեր առջև, եթէ խնամով ճշգրտութիւն կրկնակ պատասխանատուութեան սահմանագիծերը Երուսաղէմի և Կիլիկեան Աթոռներուն միաժամանակ հաւատարմօրէն ծառայող հոգեւորականին համար:

Եթէ Ձեր Ս. Օծութիւնը ներողամիտ ըլլայ, պարտք պիտի համարիմ մէկ երկու գիտողութիւններ ալ կցելու նամակիս, Ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելով եղբայրաբար:

Ձեր գրովը մտադրութիւն կը յայտնէիք կաթողիկոսական Աթոռը հաստատել Պէյրութի մէջ: Այդ մասին Ձեր Ս. Օծութեան թողով միանգամ ընդ միշտ վերջնական որոշումը և զործադրութիւնը, պի-

տի համարձակիմ դիտել տալ՝ թէ աթոռա-  
նիստ ըլլալու աւելի յարմարութիւններ  
կան Հալէպի համար, ո՛չ միայն պատմա-  
կան ինչ ինչ աւանդութիւններու, այլ և  
փոքր ի շատէ Կիլիկիան Աթոռին վայելուչ  
ընդարձակ հեղեղեցիով և յատուկ բնակա-  
րանով մ'ալ օժտուած ըլլալուն շնորհիւ:  
Աթոռին կառավարական կեդրոնին մօտ  
գտնուելու պարագան չենք կարծեր որ ան-  
միջական օգուտներ կարենայ ընձեռել, և  
շատ անգամներ ալ, պէտք է խոստովա-  
նիլ, դժուար կ'ըլլայ գոհացում տալ պա-  
հանջուած բարձր դիրքի մը պայմաննե-  
րուն՝ զանազան պատճառներով: Ուստի  
ժամանակ մը ևս Պէյրութ մնալէ յետոյ՝  
որպէսզի օրը օրին ֆրանսական կառավա-  
րութեան մօտ Ձեր Ս. Օծութեան միջոցաւ  
ըլլալիք դիմումները արդիւնաւորուին ընդ-  
հանուր կազմակերպութեան օրինակիծի  
մասին, լաւագոյն կը թուի Մեզ Կիլիկիան  
Աթոռը վերջնականապէս փոխադրել Հա-  
լէպ, ուր անձամբ անշուշտ պիտի վարէք  
տեղւոյն առաջնորդութիւնը, հոն կեդրո-  
նացնելով կրօնական և վարչական ժողով-  
ները, և անոնց գործակցութիւնը ապահո-  
վելով Ձեր Ս. Օծութեան նախագահու-  
թեան ներքեւ:

Դարձեալ Կիլիկիան ազգային-եկեղե-  
ցական կազմակերպութեան մէջ՝ տարա-  
կոյս չունինք՝ թէ կարեւոր տեղ մը պիտի  
գրաւէ Կաթողիկոսական Աթոռի յաջորդու-  
թեան կենսական խնդիրը, և առ այդ՝ ան-  
հրաժեշտ պիտի ըլլայ, ինչպէս կ'ապաստուի  
Ձեր ծանօթ խոհականութենէն, չչեղիլ նախ-  
կին ընտրութեանց աւանդական ուղղու-  
թենէն, և Սուրբական Հայութեան անձուկ  
չրջանակին մէջ չամփոփել ընտրական այդ  
իրաւունքը, որպէսզի Աթոռն ունենայ իր  
նախկին հմայքն ու պատկառանքը՝ իբրեւ  
Երկրորդ Էջմիածնի Ընդհանուր Հայրապե-  
տութեան, և մանաւանդ դժնդակ անա-  
կընկալներու առջեւ կարենայ ազգովին  
իմի պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ  
նուիրապետական գլխաւորութիւնը: Արդ՝  
Ձեր Ս. Օծութիւնը պետն ու հովուապետն  
ըլլալով Կիլիկիան Աթոռին՝ պիտի չթոյ-  
լատրէ որ լոկ առաջնորդի մը հանգաման-  
քովը տեղի ունենայ իր յաջորդին ընտ-  
րութիւնը: Եթէ իրաւունք կը տրուի Մեզի  
այս տեսակէտէն դիտել Կիլիկիոյ կաթո-  
ղիկոսական Աթոռին գոյութեան հարցը,  
անհրաժեշտ կը համարինք որ թէ՛ Պոսի  
պատրիարքարանէն, թէ Եգիպտոսի առաջ-  
նորդարանէն և թէ՛ ուրիշ կարեւոր գա-

ղութներէն, ինչպէս և Երուսաղէմի Աթոռէն այժմեան իսկ խորհուրդ հարցուի և ըստ այնմ սահմանադրուի այդ ընտրական իրաւասութիւնը:

Այս ամէնուն մասին՝ որոնց համառօտ ամփոփումը փութացի տալ գրովս, քանի մը անգամներով առիթ ունեցանք խօսելու Ձեր Ս. Օծութեան պատուական նամակը Մեզի բերող Մեծալգոյ Տիար Անդրանիկ Քէնճեանի հետ, և կը յուսամ որ Մեր բարեկամին բերանացի բացատրութիւններն ալ լսելով՝ անվրէպ պիտի գնահատէք Մեր անկեղծութիւնը, և կրկին ուրախութեան առիթը պիտի չնորհէք Մեզի, Ձեր և Ձեր հօտին վստահութեանը արժանացնելով Մեր առաջարկներն ու խորհուրդները:

Աղօթակից

Պատրիարք Երուսաղէմի

Եղիշե Արքեպիսկոպոս Դուրեան

Սիւրիոյ հոգևոր իշխանութեանց երկուութեան վերջ տալու մտօք՝ Պէյրութի, Դամասկոսի և Լաւողիկէի երուսաղէմապատկան պատր. փոխանորդութիւնները Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան տրամադրութեան ներքեւ գնելու մասին Ձեր Ամենա-

պատուութեան կողմէ եղած վեհաճն առաջարկը — առաջարկ՝ որուն արժէքը ա՛լ աւելի շեշտուեցաւ, երբ Սիւրիոյ Պրանս. Վսեմ. Բարձր Գոմիսէրը, ի պատասխան Ն. Ս. Օծութեան դիմումին, իր 14 Օգոստոս 1924 թուակիր գրով կը յայտնէր թէ էրա սիվիլի և Սրաքիռ Դեռասնէի խնդրները լուծելու իրաւունքները չէր կրնար տալ Ն. Ս. Օծութեան ներկայացուցած եկեղեցականներուն, որոնք նշանակուած էին նոր կազմին համաձայն—, չը գտաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կողմանէ այն ընդունելութիւնը՝ որ կը յուսացուէր:

Նորին Ս. Օծութիւնը կը յայտնէր, թէ զգուշացած էր այդ քայլը առնելէ, Ա. — «Առաջնորդական խնդրոյ թնճուկ մը չըստեղծելու»։ Բ. — «Առաջնորդական փոխանորդներու դէմ ժողովրդական դժգոհութեան պարագային թէ՛ զինքը և թէ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը աղմուկներու առջև չդնելու» և Գ. — «Կիլիկիոյ պատմական Աթոռի ներկայ միաբանները ապրուստի միջոցներէ չզրկելու համար»:

Երկուութեան վիճակը շարունակուեցաւ, զժգոհութիւններ երևան եկան և Ձեր Ամեն. Սրբազնութիւնը պէտք տեսաւ, 1925 Փետրուարին մէջ, Պատր. Փոխա-

նորդ Գիրաշնորհ Տ. Մկրտիչ Ս. Եպս. Ազանունին մասնաւոր առաքելութեամբ Պէյրութ ղրկել: Նորին Սրբազնութիւնը իր վերադարձին ընդարձակ տեղեկագրով մը պարզեց կացութեան մանրամասն հանգամանքներն ու Նորին Ս. Օծութեան հետ ունեցած տեսակցութիւնները Պէյրութի մէջ:

\* \* \*

1925 տարւոյն մէջ քաղաքական դէպք մը պատահեցաւ Սիւրիոյ Փրանս. հոգատարութեան ներքեւ. դտնուող կառավարութեանց միջեւ, որ փոխեց խնդրոյն հանգամանքները, և մեծապէս ազդեց ու եղաւ մեծագոյն շարժառիթներէն մին՝ ի մասին այն որոշումին զոր պիտի տային 2-եր Ամեն. Սրբազնութեանը նախագահութեան ներքեւ Ս. Աթոռոյ Տնօրէն և Միար. Ընդհ. Ժողովները ի նպատակ Սիւրիա հաստատուած Կիլիկեան Աթոռի շահերուն:

Հողատար պիտութիւնը և Մեծ-Լիւբանանի, Սիւրիոյ և Ալաուլթիներու կառավարութիւնները որոշում տուին տեղական հպատակ ճանչնալ իրենց հողամասերուն մէջ ապաստան գտած հայ վաղթականները: Տեղացիի և վաղթականի հարցը

մէջտեղէն վերնալով, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան իկեղեցական կազմը ևս կ'ըլլար տեղական հպատակութիւնը վայելող կազմակերպութիւն մը, ևս Ս. Աթոռոյ պատր. փոխանորդները, ևնթակայ ըլլալով Երուսաղէմի պատրիարքութեան, կը պահէին իրենց օտարականի բնոյթը:

Նոր երեան եկած սոյն քաղաքական կացութիւնը մասամբ իրաւունք տուաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան այն վաղափարին, թէ քաղաքականապէս աւելի օգտակար կ'ըլլար եթէ Սիւրիահայերուն հոգեւոր մատակարարութիւնը լրացուէր տեղական կառավարութեան հպատակ հայ եկեղեցական կազմակերպութեան մը միջոցաւ: Բնականաբար Ս. Աթոռը, հրատարակելով Սիւրիոյ մէջ հովուական գործօն զեր մը ունենալէ՝ կրնար պահել այդ վայրերուն մէջ ունեցած իր վանքերն ու զըպրոցները, բայց նորին Ս. Օծութեան կոչելով՝ Կիլիկեան Աթոռին տխուր վիճակին ու անոր վերակազմութեան և պահպանումի անհրաժեշտութեան մասին, կոչելը՝ որոնք Ս. Կաթողիկոսին հրատարակած Կնալովմա՛լ աւելի արձագանգ գտան ազգին մէջ, համոզեցին միանգամայն Ս. Աթոռը սիրով համակերպելու Սիւրիոյ երեսօղէմապատ-

կան վանքերը, եկեղեցիներն ու վարժարանները նիւիւիկոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցիւ։

Որախոսուելով Սրբուսողէմի Աթոռին նիւիւիկոս Տանն հանդէպ միշտ ցոյց տուած և այս անգամ առաւել ևս շեշտուած բարի տրամադրութիւններէն, Նորին Ս. Օծուած թիւնը՝ 3 մարտ 1929 ին Ձեր Ամենապատուութեան ուղղեց նոր կողմը, որմէ կը քաղենք Պիտեւեալ կարեւոր մասերը։

(Պատճհն)

«Նիւիւիկոյ Կաթողիկոսական կազմակերպութեան համարւը ընդհանրութեան, մասնաւոր արտասահմանի զաղթականութեան, խանդավառ սիրոյն և համակրութեան արժանացաւ։ Ամէն կողմէ մարդուն հետ դրամի անհրաժեշտութիւնը ոչ միայն շեշտուեցաւ, նաեւ ի Հալէպ և ի Փարիզ հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ, որուն մղիչ ուժը վլխաւորապէս եղաւ Ամեն Սրբազնութեանդ ու պատուական Միաբանութեան որոշմամբ՝ Պէյրութի, Դամասկոսի և Լաւոզիկէի տեսչութիւնները զաղրեցնելու և վանատունները Կաթողիկոսութեան տրամադրութեան տակ դնելու յանձնառութիւնը։

«Եւրանանի հայ առաջնորդութիւնը բարձրացնելու համար նիւրոսէն Գեր. Տ. Նդիշէ Ս. Եպիսկոպոսը հրաւիրեցինք, առաջնորդի կամ կաթ. փոխանորդի պաշտօնով։ Դաւառական և Քաղաքական ժողովները դադարեալ հռչակեցինք ցնոր տընօրէնութիւն, և Վարչական ժողով մը նշանակեցինք իրրեւ խորհրդական ու օգնական Կաթ. Փոխանորդին։

«Կարծեմ ժամանակն է, Սրբազան Եւրայր, Պէյրութի մէջ, որ մեր դիրքաւորեցիւ կողմն է, վերջ տալ երկուութեան, նոր մղում տալու համար կազմակերպական հանգանակութեան։ Այս կտրգադրութեամբ, աղքատ հասարակութիւնը, որ հաց գտնելու համար գաղթականութեան ցուպը ձեռքէն ձգած չէ, պիտի ազատի առաջնորդարանի անունով տարեկան 60-70 հնչուն ոսկի խճաւէն, Ս. Նշան Վանքը Եպիսկոպոսարան կ'ըլլայ, և երկսեռ դպրոցները եպիսկոպոսի անմիջական հսկողութեամբ աւելի փայլ ու անուն կ'ունենան, ու Ս. Նշանէն ուժացող ազգայինք, իրրեւ մասն ընդհ. գաղթականութեան, նախկին և կրկնապատկուած սիրով պիտի փարին Ս. Եկեղեցիին և այսու արտաքին վտանգի ու ժգնութիւնը իր թա-

փը պիտի կորսնցնէ։ Բաւական է որքան բարբառնեցին «Հայ, Ս. Եկեղեցին ներքին պառակտումով կորսուած է»։ Ինկածը կանգնել ու կորսուածը գտնել ու փրկել Ձեր ու մեր պարտաւորութիւնն է։»

Ձեր Ամեն. Սրբազնութիւնը, Տնօրէն Ժողովոյ հետ խորհրդակցելէ յետոյ, որոշեց Միաբանական Ընդհանուր Ժողով գումարել, և խնդիրը յանձնել անոր քուէարկութիւն։ Ձեր Ամենապատուութիւն հրաւերին վրայ 26 Մարտ 1929 ին պումարուած Միաբ. Ընդհանուր Ժողովին մէջ կարգացուեցաւ Ձեր Բ. Սրբազնութիւն հետեւեալ պաշտօնազիրը։

21 Մարտ 1929

Համար 8400/8

Պատուարժան Միաբանական  
Ընդհանուր Ժողովին.

Թայտնի է Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյդ, թէ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը, և հարիւր հազարէ աւելի իր ժողովուրդը, քաղաքական ծանօթ պարագաներու բերմամբ ապաստան գտած են Սիւրիոյ մէջ, շնորհիւ Հոգատար և տեղա-

կան կառավարութեանց բարեացակամութեան։

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոս, Սիւրիա հաստատուելէն առաջին, ձեռնարկներ կատարած էր Կիլիկիան Աթոռին կազմակերպութիւնը հաստատուն հիմերու վրայ դնելու մտօք, և առաջին օրէն թէ՛ պաշտօնագրերով և թէ՛ յատուկ Պատուիրակի միջոցաւ դիմումներ կատարելով Ս. Աթոռոյս, խնդրած էր որ Սիւրիոյ մէջ (Պէյրութ, Դամասկոս և Լաւոդիէ) գտնուող և Ս. Աթոռէս զրկուած միաբան վարդապետներով կառավարուող երեսնաղէմապատկան եկեղեցիներն ու վանքերը առժամայիս տրամադրուին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան. իսկ նոյն վայրերու վանքապատկան կալուածներուն սեփականատիրութիւնը ըստ առաջնոյն պատկանի Երուսաղէմի Ս. Աթոռին, և անոնց մատուցարարութիւնը կատարուի Ս. Աթոռէս կարգուելիք աշխարհական գործակալներու ձեռամբ։

Ինչպէս կ'երեւի Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին և Ս. Աթոռոյս միջև 1924 էն ի վեր այս մասին փոխանակուած թղթակցութիւններէն, Նորին Ս. Օծութեան այդ առաջարկութիւնը և սպալին զանազան

մարմիններէն, թերթերէ ու մասնաւոր անհատներէ յայտնուած փափաքն ու հղած թելադրութիւնները Տնօրէն ժողովս ուշադրութեան առարկայ ըրած ըլլալով, սկզբունքով ընդունած էր՝ որ երկու Աթոռներուն միջեւ կատարուելիք բանակցութիւններով յարմարագոյն կարգադրութիւն մը խորհուի, երբ Կիլիկիան Արոտիկ վարչական վերակազմութիւնը հաստատուն հիւսնոր վրայ դրուած ըլլայ:

Նորին Ս. Օծութիւնը, վերջերս ալ Պէյրութէն ուղղած Իր Յ Մարտ 1929 թուականիւր պաշտօնագրով յայտնած է, թէ կազմակերպութեան զործին սկսուած ըլլալով, Տ. Եղիշէ Ս. Եպս. Կարօեանը Պէյրութի կաթողիկոսական փոխանորդ անուանած է, ուստի ժամանակը հասած կը նկատէ՝ որ, Պէյրութէն սկսելով, վերջ տրուելի հողերը ներկայացուցչութեան երկուութեան, եւ տեղւոյն Ս. Նշան վանքը, եկեղեցին ու պարոցները յանձնուին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Տնօրէն ժողովոյս վերջին նիստին մէջ ուշադրութեան առնուեցաւ Ս. Կաթողիկոսին վերոյիշեալ պաշտօնագիրը, եւ նկատելով՝ որ Սիւրիոյ երուսաղէմապատկան վանօրէից եւ եկեղեցիաց Կիլիկիոյ Կաթո-

ղիկոսութեան փոխանցումի մասին եղած խնդրանքին նկատառումն ու առ այդ ըլլալիք վերջնական տնօրինութիւնը անկէ Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյդ, օրինական դատուեցաւ սոյն հարցի մասին խորհրդակցելու յատենի Ընդհանուր ժողովոյդ, եւ Անոր հաճութեամբ վերջնական եզրակացութեան մը յանգլի:

Տնօրէն ժողովս պարտք կ'զգայ այս խնդրոյ մասին պարզել իր հետեւեալ տեսակէտը:

Նկատելով՝ որ քաղաքական պարագաներու բերմամբ Սիւրիա փոխադրուած Կիլիկիան Աթոռին կազմակերպութիւնը ապահովելու մտօք լուրջ ջանքեր կ'ըլլան Նորին Ս. Օծութիւն կողմանէ, և նկատելով որ ամբողջ Ազգին, ինչպէս նաեւ Միաբանութեան ալ, շիրմ բաղձաւքն է արդիւնաւորուած տեսնել այդ նպատակաւ եղած ու ըլլալիք աշխատութիւնները, Տնօրէն ժողովս այն կարծիքն ունի, թէ կարելի պիտի ըլլայ, Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյդ հաճութեամբ, երկու Աթոռներուն միջեւ կայաւորելիք համաձայնութեան հիմանց վրայ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տրամադրութեան ներքեւ ղնել Պէյրութի, Դամասկոս-



սի եւ Լաւոդիկէի մեր վանքերն ու ժամատունները միայն, և նոյն տեղերու տեսչութիւնները վարող միաբան վարդապետներու պաշտօններուն վերջ տալով, կոչել զանոնք Ս. Աթոռս: Իսկ նոյն երեք տեղերու աթոռապատկան կալուածոց վերահացութիւնը յանձնել ուղղակի Ս. Աթոռէս որոշուելիք յարմար և վստահելի գործակալներու՝ մատակարարելու և արդիւնաւորելու համար զանոնք յօգուտ Ս. Աթոռոյս:

Աղօթարար

Պատրիարք Երուսաղէմի

Նիլիէ Արքեպիսկոպոս Գուրեան

Համաձայն Տնօրէն Ժողովի վերոյիշեալ պաշտօնագրին՝ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց՝ կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցել Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի երուսաղէմապատկան երեք թիմերը՝ իրենց վանքերով, հիկղեցիներով և վարժարաններով: Ձեր Բ. Սրբազնութեան եւ Նորին Ս. Օծութեան միջեւ այս մասին փոխանակուած գրութիւնները կը դնենք ստորեւ:

28 Մարտ 1929.

Համար 8415/8

Շնորհազարդ

Տ. Տ. Սահակ Բ. Սրբազան Կաթողիկոս

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Պէյրութ

Պատիւ ունցանք ընդունելու Ձեր Ս. Օծութեան Մարտ 3 թուակիր, Համար 2090/61, պաշտօնագիրը, որով հաճած էիք տեղեկութիւններ հաղորդել Կիլիկիան Աթոռոյդ Սիւրիոյ մէջ կազմակերպութեան համար հղած ձեռնարկներու մասին, եւ փափաք յայտնած էիք՝ ժամանակը հասած նկատել Սիւրիոյ երուսաղէմապատկան թեմերը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցելու:

Տնօրէն Ժողովս ուշադրութեան առնելով Ձեր Ս. Օծութեան այդ պաշտօնագիրը, յարմար դատեց Ձեր առաջարկութեան նկատառումը յանձնել Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյն, եւ Անոր հաճութեամբ ու որոշմամբ տնօրինել պարտապաշտօնը:

Տարւոյս Մարտ 26 ի կրեքշարթին, յիտ միջօրէի ժամը 4:30 ին Մեր նախագահութեամբ գումարուած Միաբանական

Ընդհանուր ժողովուս մասնաւոր խորհրդադակցութեան առարկայ ըրաւ Զեր Ս. Օծուութեան առաջարկը, և միաձայնութեամբ որոշեց՝ Սիրիոյ երուսաղէմապատկան թեմերուն վերաբերող եկեղեցի, վանատուն և դպրոց փոխանցել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Որոշուեցաւ նաև, որ այդ փոխանցումը սկսի Պէյրութէն, ուր Զեր Ս. Օծութեան կողմէ Կաթողիկոսական Փոխանորդ Կարգուած է արդէն Դեր. Տ. Եղիշէ Ս. Եպս. Կարօեան:

Միաբանակոն Ընդհանուր ժողովոյս սոյն որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Զեր Ս. Օծութեան, 26 Մարտ թուակիր մեր հետեւալ հեռագիրով.

Sainteté Sahag Catholicos Beyrouth.  
Assemblée Générale Congrégation tenue aujourd'hui décida unanimement transférer THEMES de Syrie sous autorité Votre Sainteté.

PATRIARCHE TOURIAN.

Պէյրութի, Դամասկոսի և Լաւողիկէի մեր տեսչութեանց հետ ուղղեալ պաշտօնագիրերով հաղորդուեցաւ իրենց՝ Միաբանական Ընդհ. ժողովոյս վերոգրեալ որոշումը, և յանձնարարուեցաւ սպասել մեր հրահանգներուն, վերջնական փոխանցումը կատարելու համար:

Հաղորդելով զայս Զեր Ս. Օծութեան, սրտագինս կը մաղթենք կատարեալ յաջողութիւն և կարողութիւն, ի բարգաւաճումն Կիլիկիան Աթոռոյդ և ի մխիթարութիւն Ազգիւս Հայոց:

Ողջունել Սիրոյ, Աղօթակից

Պատրիարք Երուսաղէմի

Սյրեհ Արքեպիսկոպոս Դուրեան

(Պատճհն)

Կարսդիկոսուքիւմ Հայոց

Կիլիկիոյ

Պէյրութ, 8 Ապրիլ 1929,

Համար 2090/92

Ամենապատիւ

Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արք-եպս. Դուրեան,

Պատրիարք Հայոց յԵրուսաղէմ.

Զեր Սրբազնութեան Մարտ 28 կրկին գրութիւնք թէ՛ մեզ և թէ Ընդհանուր Հայ ժողովրդին համար կրկնապատկ բերին: Զեր հեռագրին վրայ արդէն գրած էինք, որ Հալէպի թեմին բոլոր եկեղեցիներուն մէջ բարեմաղթութիւններ կատարեն վասն կենաց Սրբազնութեանդ և յարատե բարգաւաճման Միաբանութեան:

Գոհութեամբ տեղեկացայ, որ մօտ օ-

քերս Ս. Աթոռոյ իրաւասունքի պիտի գան Պէյրութի վանատուն և գարոցնեբու յանձնըման համար ի պաշտօնէ. մեր գործն ալ արդէն լրացած ըլլալով Հալէպ դառնալու օրերը մօտեցած են. կը խնդրեմ, որ հաճիք օր առաջ ղրկիլ՝ օր առաջ փրկելու համար զմեզ հոգեմաշ տաղտուկներէ:

Եղբայրական անկեղծ սիրոյ ողջագուրմամբ,

Մնամ Աղօթարար  
Սահակ Բ. Կաթ. Կիլիկիոյ

Զեր Ամեն. Սրբազնութեան և Տնօրէն Ժողովոյ կողմանէ մեր անձին վըստահուած փոխանցման գործողութեանց մասին ստացանք 11 Ապրիլ 1929 թուակիր հետեւեալ հրահանգ-պաշտօնագիրը:

(Պատճեն)

Համար 8499/8

11 Ապրիլ 1929,

Գերաշնորհ

Տ. Մատթէոս Ս. Եպս. Գայրգճեան,

Միաբան Առաքելական Ս. Ուխտիս,

Աստ

Ըստ առաջարկութեան Տնօրէն Ժողովոյս, Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը

տարւոյս մարտ 26 ի երեքշաբթի օրուան լիագումար նիստին մէջ ընթացք տալով Նորին Ս. Օծութիւն Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսի քանիցս կրկնած առաջարկներուն, միաձայնութեամբ որոշեց՝ Սիւրիոյ մէջ գտնուող երուսաղէմացատու կան թիմերը (Պէյրութ, Դամասկոս և Լաւոդիկէ) իրենց եկեղեցիներով, վանատուններով եւ ազգային վարժարաններով առ ժաւապիս փոխանցել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Հոգեւոր Իշխանութեան:

Սոյն որոշումը թէ՛ հեռագիրով և թէ՛ մասնաւոր պաշտօնագրով հաղորդուեցաւ Նորին Ս. Օծութեան, ինչպէս նաև վերոյիշեալ վայրերը պաշտօնավարող մեր փոխանորդներուն, և ծանուցուեցաւ թէ Ս. Աթոռոյս կողմանէ մօտ օրէն մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի ղրկուի փոխանցումը կատարելու համար:

Ժողովս վստահ չէր փորձառութեան և խոհականութեան վրայ, յարմար դատեց այդ պաշտօնը յանձնել Զեր Գերապատուութեան, Ձեզ աջակից տալով Ս. Աթոռոյս զիւանապետ Մեծ. Տիար Կարապետ Նուրհանը: Ուստի ներկայիւս յանձնարարելով որ փութացնէք Ձեր ուղևորութիւնը, Ժողովս հարկ անհրաժեշտ կը դա-

տէ տալ հետեւեալ հրահանգը, որուն համաձայն պիտի կատարուին փոխանցումները:

Ա. — Կլիկիւոյ Կաթողիկոսութեան պիտի յանձնուին՝

1.— Պէյրուքի մէջ՝

Երուսաղէմապատկան եկեղեցին, յարակից վանատունը եւ ազգային վարժարանը: Իսկ Ս. Աթոռոյ սեփականութիւնը կը մնայ հին գերեզմանատան հողը:

2.— Դաւանակոսի մէջ՝

Երուսաղէմապատկան եկեղեցին, յարակից վանատունը եւ ազգային վարժարանը: Իսկ Ս. Աթոռոյ սեփականութիւնը կը մնան Աղքատանոցի Թաղը, վարձու տրուած միւս կալուածները, եւ վանքին կից պարիսպէն դուրս գտնուող պարտէզը(\*):

3.— Լաւոգիկի մէջ՝

Երուսաղէմապատկան եկեղեցին, յարակից վանատունը եւ ազգային վարժարանը: Իսկ Ս. Աթոռոյ սեփականութիւնը կը մնան վարձու տրուած միւս կալուած-

(\*) Դամասկոսի ներկայ ազգային վարժարանի շէնքը ցորձան ծառայէ իր նպատակին՝ կը մնայ Կլիկիւոյ Կաթողիկոսութեան իրաւասութեան ներքեւ: Իսկ վարժարանը ըլլալէ զադրելու պարագային՝ ըստ առաջնոյն կ'անցնի Երուսաղէմի կալուածներուն կարգը:

ները, հին գերեզմանատան հողը, եւ Եւագուպիէի 9 կտոր ձիթաստաններուն կէս բաժինը:

Բ.— Վերոյլեւալ երեք թեմերու վանքերէն իւրաքանչիւրին մէջ հարկ է որ կահաւորուած սենեակ մը պահուի իբրեւ Երուսաղէմատան մաս, Ս. Աթոռոյ Միաբանութեան անունով:

Գ.— Արզէն հրահանգ տրուած է Սիւրիոյ միւր երեք տեսուչներուն, որ փոխանցումէն անմիջապէս ետք վերադառնան Ս. Աթոռ: Հետեւաբար ցարգ անոնց ձեռքով կառավարուող երուսաղէմապատկան կալուածներու մատակարարութիւնը հարկ է յանձնել պարկեշտ ու խղճամիտ գործակալներու, պէտք եղած հրահանգները տալով անոնց, ի մասին բարեք մատակարարութեան եւ շահագործութեան աթոռապատկան կալուածներու, եւ այդ նոր գործակալներուն անունները հաղորդել մեզ, որպէսզի յանուն իրենց փոխանորդութեւր զրկուին մեր կողմանէ(\*):

(\*) Գործակալք պարտաւոր պիտի ըլլան, պաշտօններն ստանձնած օրէն՝ երուսաղէմապատկան կալուածք արդիւնքները Ս. Աթոռոյ հաշուոյն անցնել ուղղակի, զգուշանալով յատկապէս զանոնք փոխանորդներու ծախսը, ըլլան անոնք Երուսաղէմի միաբան կամ ոչ:

Դ.— Ժողովս կը փափաքի, որ Զեր այս ուղեւորութենէն զատուելով, մանրամասն քննութիւն մը կատարէք Սիւրբոյ մէջ Ս. Աթոռոյ սեպհական բոլոր կալուածներուն վրայ, և ճշգրտով անոնց տեսակները, վարձակալութեանց պայմանները, հասոյթներու քանակը, անոնց մատակարարութեանց եղանակը, և այլն, Զեր օգտակար և յարմար դատած կարգադրութիւններն ընէք տեղին վրայ, և Զեր վերադարձին լիակատար տեղեկագրով մը իրազեկ ընէք Տնօրէն Ժողովս եղած քըննութեանց և տեղի ունեցած կարգադրութեանց մասին:

Մաղթելով Զեր Սրբազնութեան կատարեալ յաջողութիւն և արդիւնաւորութիւն:

Ողջունիւ Սիրոյ, Աղօթակից  
Պատրիարք Երուսաղէմի  
Յովհէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան

Ըստ հրամանի Զեր Ամեն. Սրբազնութեան, 1929 Ապրիլ 14ին գէպի Պէյրութ ճամբայ ելանք, մեր հետն ունենալով Ս. Աթոռոյ դիւանապետը Ալն. Տիար Կարապետ Նուրեան:

Ըստ Հին Տոմարի Ս. Զատիկի տօնա-

կան օրերուն առթիւ մեր Երուսաղէմ գլխաւորը անհրաժեշտ ըլլալուն, Զեր Ամենապատուութիւնը հրամայած էր, որ մեր պաշտօնը Սիւրբա լրացնենք երկու շաբթուան մէջ: Ըստ այսմ, հակառակ մեր երթալիք վայրերուն իրարմէ ունեցած հեռաւորութեան եւ մեր յառաջացած տարիքին, ջանք չխնայեցինք որպէսզի կարենայինք սահմանեալ ժամանակամիջոցի մէջ գործադրել Զեր Բ. Սրբազնութեան հրամանը:

Մեր առաջին կայանը եղաւ Պէյրութ, ուր ժամանելուս այցելեցինք Նորին Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին, որուն հետ ունեցանք փոխանցման գործողութեանց մանրամասնութիւնները ճշգրտ առաջին տեսակցութիւնն իս: Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը իր կողմանէ Լիբանանի Կաթողիկոսական Փոխանորդ Նշանակուած Գեր. Տ. Եղիշէ Ս. Եպս. Կարօեանի պաշտօն տուաւ հետեւեալ օրը մեզի հանդիպիլ Ս. Նշան Վանքին մէջ, և մեր ներկայութեան Ս. Աթոռոյ Պատր. Փոխանորդ Գեր. Տ. Գէորգ Վրդ. Զանսըզեանէն ստանալ Ս. Նշան Եկեղեցին՝ մէջի անօթնիրով և զգեստներով, փոխանորդարանը՝ մէջի գոլքերով, ազգային վար-

ժառանգը, վանքի բակը, ինչպէս նաև նոր գերեզմանատան հողը, զոր գնած էր վանքը՝ ասկէ մօտաւորապէս վեց տարի առաջ: Փոխանցուած եկեղեցական անօթներուն և գոյքերուն համար կազմուեցաւ լիակատար ցուցակ մը, որը Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանաչողներն և Տ. Եղիշէ Ս. Եպս. Կորօեանի կողմէ ստորագրուելէ յետոյ՝ յանձնուեցաւ մեզ:

Յանձնումի գործողութիւնը լրանայէն յետոյ, ըստ Ձեր Բ. Սրբազնութեան հրամանին՝ Գեր. Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանաչողներն ազատ կացուցինք իր պաշտօնէն:

Պէյրութի մէջ կալուած չունի Ս. Աթոռը, բացի հին գերեզմանատան գետինէն, որուն պահպանութիւնն ու մատակարարութիւնը յանձնուեցաւ տեղւոյն եւրեւելի ազգայիններէն Մեծ. Տիար Միհրան Քեհեաեանի:

Նորին Ս. Օծութիւնը Դամասկոսի եւ Լառդիկէի վանքերուն և եկեղեցիներուն փոխանցումին համար նշանակեց Գեր. Տ. Խաչ. Ծ. Վրդ. Ալապահեանը, որ մեզի բնակեցաւ, երբ մեր Պէյրութ ժամանելուն երբորդ օրը, 19 ապրիլ, ճամբայ ելանք դէպի Դամասկոս:

Նոյն երեկոյին հասանք Դամասկոս և

հետեւեալ առաւօտուն Պապը-Շարքիի Ս. Սարգիս Վանքը երթալով, ամբողջ օրը յատկացուցինք հսկելու Պատր. Փոխանորդ Գեր. Տ. Սուրէն Վրդ. Քէմհանեանի կողմէ՝ Կաթ. Պատուիրակ Գեր. Տ. Խաչ Ծ. Վրդ. Ալապահեանին կատարուած փոխանցումին ըստ հրահանգի. յանձնուեցան տեղւոյն եկեղեցին՝ իր անօթներովն և զգեստներով, փոխանորդարանը՝ մէջի գոյքերով, վարժարանը՝ իր յարակից մասերով, և գերեզմանատունը: Փոխանցուած եկեղեցական անօթներուն և գոյքերուն համար հոն ալ յանձնուեցաւ մեզի՝ կազմուած և երկուստեք ստորագրուած ծուցակը:

Յաջորդական երկու օրերը յատկացուցինք տեղւոյն երուսաղէմապոսական կալուածներու քննութեան: Ասոնք կը բաղկանան 15 կտորներէ և պարտէզ մը: Բացի 2 կտորներէն, որ վարձու տրուած են օտարազգի պատուաւոր անձի մը, մնացեալները նախանձելի վիճակ մը չեն ներկայացներ: Ասոնց եկամուտը 250 Պաղեստինեան Լիրա հաշուուած է, որմէ մաս մը անգանձելի կը մնայ ամէն տարի: Ուրախ ենք յայտնել, թէ տեղւոյն պատուաւոր ազգայիններէն Մեծ. Տիար Ֆիլիպ Գաբրէլեան հաճեցաւ յօժարովամբ ստանձնել

այդ կալուածոց մատակարութիւնը, եւ ինչպէս յայտնի է Ձեր Ամենապատուութեան, յիշեալը այդ կալուածոց գործակալ կարգուած ըլլալով, այժմ կը գործէ Ձեր Սրբազնութենէն իւրն տրուած լիազօրութեան փոխանորդապրով:

Դամասկոսի կալուածական արդեանց մեծագոյն մասը հարկ պիտի ըլլայ ամէն տարի նորոգութեանց յատկացնել փճացումէ փրկելու համար զանոնք:

Նորին Ս. Օծութիւնը Դամասկոսի կաթ. Փոխանորդ կարգած էր Գեորգ. Տ. Ռադ Մ. Վրդ. Աջապահեանը, եւ փափաք յայտնած էր, որ փոխանացումէն յետոյ Գեորգ. Տ. Սուլէյման Վրդ. մնայ ի Դամասկոս, մինչեւ որ Տ. Ռադ Մ. Վրդ. լրացնելով Լաւողիկէի վանուց եւ եկեղեցւոյն ստանձնումի գործը՝ կարենայ վերագառնալ Դամասկոս:

Ապրիլ 24ին կարողացանք մեկնել Հալէպ, ընկերութեամբ Ռադ Մ. Վրդ.ի եւ հոն երկու օր մնալէ եւ տեղւոյն երուսաղէմապատկան կալուածները քննելէ յետոյ՝ ճամբայ ելանք, դարձեալ Ռադ Մ. Վրդ.ի ընկերակցութեամբ, ղէպի Լաւողիկէ, ուր հասանք Ապրիլ 26 ին:

Լաւողիկէ մեր ժամանումին երկրորդ օրը կատարուեցաւ փոխանցումը՝ Պատ.

Փոխանորդ Տ. Վահան Վրդ. Գէորգեանի կողմէ՝ Կաթ. Պատուիրակ Տ. Ռադ Մ. Վրդ. Աջապահեանի, այն է՝ տեղւոյն եկեղեցիին՝ իր անօթներով, փոխանորդարանն՝ իր գոյքերով, դպրոցն՝ իր յարակից մասերով, որ կը կազմեն նախկին Հոգեւորներ, եւ Գեւրգմանատունը: Կատարուած նոր փոխանցումի ցուցակը այստեղ ալ պատրաստուելով եւ հրկուստեք ստորագրուելով յանձնուեցաւ մեզի:

Հետեւեալ օրը զբաղեցանք տեղւոյն երուսաղէմապատկան կալուածներուն քըննութեամբ: Անոնք կը բաղկանան 15 կլետորէ, (տուն, խանութ, եւ ընդարձակ քեփտին մը): Գիտինք՝ հայ վաղթականներ վերածած են քէմբի, ուր կը բնակին առողջապահական շատ յոռի պայմաններու տակ:

Այստեղի կալուածներուն վիճակը Դամասկոսիներէն աւելի վատթար է: Վերի վերոյ տարեկան 104 Պաղեստինեան Լիւրայի հասոյթին մեծ մասը պէտք է յատկացնել նորոգութեանց, որպէս զի կարելի ըլլայ անոնց պահպանումը:

Ինչպէս Դամասկոս, հոս ալ բախտ ունեցանք հաւանութիւնը առնելու տեղւոյն պատուաւոր ազգայիններէն Մեծ.

Տիար Յարութիւն Մաքինաճեանի, որուն յանձնեցինք աթոռապատկան կալուածներէն մատակարարութիւնը, եւ առ այդ՝ Ձեր Ամենապատուութեան կողմէ տրուած լիազօրի փոխանորդադիւրը:

Նորին Ս. Օծութիւնը Հաւողիկէի առաջնորդ կարգած էր Անտիոքի առաջնորդ Գեոր. Տ. Եփրեմ Ծ. Վրդ. Տոհմունին. բայց նկատելով որ նա ժամանակի մը համար պիտի չկրնայ Հաւողիկէ գալ, փափաք յայտնած է որ Տ. Վահան Վրդ. Գեորգեան մնայ անդ, գոնէ երկու ամիս եւս: Ուստի առժամապէս հոն թողուցինք Տ. Վահան Վրդ.-ը, եւ մեզ հետ ունենալով Տ. Սադ. Ծ. Վրդ. Աջապահեանը, Ապրիլ 29 ին մեկնեցանք Հաւողիկէէն, և հետեւել օրը վերադարձանք Պէյրութ, ուր այցելեցինք Վեհ. Կաթողիկոսին և պատրաստուած զոյգ ցուցակները՝ Նորին Ս. Օծութեան և մեր կողմէ ստորագրուած՝ փոխանակուեցան, եւ այս կերպով վերջացաւ Ս. Աթոռոյ եւ Կիւլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջեւ կատարելի փոխանցման գործողութիւնը:

Ն. Ս. Օ. Կիւլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը հետեւել նամակաւ յայտնած է արդէն իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները Ձեր Ամենապատուութեան:

(Պատճեն)

Կաթողիկոսութիւն Հայոց  
Կիւլիկիոյ

Պէյրութ, 28 Ապրիլ 1929,

Համար 2090/106

Ամենապատիւ

Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արք.-եպս. Դուրեան,  
Պատրիարք Հայոց  
յերուսաղէմ

Ձեր Յարգելի Պատուիրակութեան՝ Ս. Աթոռոյ երեցագոյն անդամ Գեոր. Տ. Մատթէոս Ս. եպս. Գայլզճեանի և Տիար Կարապետ Յ. Նուրեանի՝ Դիւանապետ Ս. Աթոռոյ, ձեռամբ ստանալու պատիւն ունեցանք Ձեր Սրբազնութեան Թ. Տ500/8 և Ապրիլ 11 պաշտօնագիրը, որով կը հաղորդուէր՝ համաձայն Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ միաձայն որոշման՝ Պէյրութի, Իսթանպուլի և Հաւողիկիոյ երուսաղէմապատկան եկեղեցիներու, վանատներու և վարժարաններու յանձնումը սրբազան տնօթ. ներով, զգեստներով, յարակից շէնքերով և տնական կահ կարասիներով:

Շնորհակալու եղաւ ուրախ եմք այնու



յուստով, որ Միաբանութեան այս զոհողութիւնը մեծ ու զօրաւոր աւելի կամ ազդակ պիտի ըլլայ առհասարակ հարուստ և ուղքատ ազգայնոց, ըստ չափու կարողութեան չղլանալ իրենց աջակցութիւնը ի լիակատար կազմակերպութիւն կիլիկեան Կաթողիկոսութեան հին և նոր թեմերուն:

Յանձնումը կատարուեցաւ ի Պէյրութ ամսի 17 ին Կաթ. Փոխանորդ Տ. Նզիշէ Ս. Եպսկո. ի, ի Դամասկոս և ի Լատիկէ՝ ստացման փոխանորդ կարգուած Տ. Խազ Ն. Վարդապետի՝ ամսի 20 ին եւ 25 ին, և Պատուիրակութիւնը վերադարձաւ ի Պէյրութ 26 ին ու վաղը պիտի վերադառնայ յերուսաղէմ: Տիրոջ խաղաղութեան հրեշտակը ուղեկից:

Յանձնում և ստացում որքան յուսատու և քաջալերական, նոյնքան ծանր է օգտակար ընելու Եկեղեցիին: Ազօթեցէք Սրբազան Եղբայր, թո՛ղ ազօթ է Միաբանութիւնը, որպէս զի կարող ըլլանք ուժասպառ ուսերով տանիլ ծանրագոյն բո՛ր և պարտական չը մնալ առաջի Աստուծոյ, առաջի Ս. Գլխաւորին, Միաբանութեան և Ազգիին:

Եղբայրական անձեռնդ սիրոյ համբուրիւ

Մնամ Ազօթաբար

Ասնալ Բ. Կար. Կիլիկիոյ

Կը մնար գործադրել Ձեր Ամեն. Սըրբազնութեան տուած հրամանը. Սիւրիոյ Ֆրանս. Վեսն. Բարձր Գովիսէրին հաղորդել և միանգամայն յայտարարել թէ Սիւրիոյ երուսաղէմապատկան թեմերը փոխանցուած են Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան: Բարձր Գովիսէրէն ժամադրութիւն ըստանալով, ապրիլ 30ին ներկայացանք Նորին Վսեմութեան, և մատուցինք Ձեր Բ. Սրբազնութեան կողմէ իրեն ուղղեալ պաշտօնագիրը՝ որուն թարգմանութիւնը կը ղընենք ստորև:

(Թարգմանութիւն)

Համար 8508/16

13 Ապրիլ 1929

Նորին Վսեմութիւն Մ. Բօնսօ, Ֆրանսական Հանրապետութեան Բարձր Գովիսէր Սիւրիոյ, Լիբանանի և Ալաուիթիներու Պետութեանց մօտ,

ի Պէյրութ

Ձերդ Վսեմութիւն,

Պատիւ ունինք Ձեր Վսեմութեան մատուցանելու մեր յարգանքները և իր բարձր հաւանութեանը ներկայացնելու մեր պատրիարքարանին այն կարգադրութիւնը, զոր որոշած ենք ընել՝ ընթացք տալու համար զիմումի մը, որ եղած է մեզ Նորին Ս.

Օձութեան Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Սրբազան Կաթողիկոսի կողմէ։ Այս կարգադրութիւնը կը վերաբերի հայ հոգեւոր իշխանութեան՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զաւակներուն, որոնք հաստատուած ըլլալով Սիւրիոյ, Լիբանանի եւ Ալաուիթիներու երկիրներուն մէջ, ու կը վայելեն Ձեր բարձր եւ բարեխնամ վարչութեան բարիքները։

Ինչպէս ծանօթ է Ձեր Վսեմութեան, Պէյրութի եւ Դամասկոսի նախկին վիլայէթները եւ Լիբանանի ինքնավար սանձազը, որոնց հողամասերէն կազմուած են այսօրուան Սիւրիոյ, Լիբանանի եւ Ալաուիթիներու կառավարութիւնները, պատերազմէն առաջ, Հայ Եկեղեցական կազմակերպութեան տեսակէտով, բաժնուած էին մեր Երուսաղէմի պատրիարքութեան ենթակայ առաջնորդական երկք թեմերուն։

Ի բաց առեալ Հալէպի շրջանակը, որուն հայ առաջնորդութիւնը ենթակայ էր եւ է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հոգեւոր իշխանութեան, մեր Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիոյ պատր. փոխանորդները ի վաղուց հետէ կը հովուէին Սիւրիոյ տեղացի հայ գաղութները։

Այս հին կազմակերպութիւնը շարունակած է իր գոյութիւնը ունենալ պատե-

րագմի յաջորդող շրջանին, եւ Յրանսական Հանրապետութիւնը՝ իր հոգատար պետութեան բարձր վեհանձնութեամբը՝ հաճած է իր կամքը ներկայացնող բարձրագոյն պաշտօնատարներու միջոցաւ շնորհել իր բարձր պաշտպանութիւնն ու քարեացականութիւնը՝ Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիոյ մեր պատր. փոխանորդներուն։

Գանիցս առիթ ունեցանք կատարելու մեր քաղցր պարտականութիւնը՝ յայտնելով մեր շնորհակալութիւնները, մեր ներկայացուցիչներուն ընծայուած այս բարեացականութեան համար։

Բայց պատերազմին յաջորդող դէպքերը պատճառ եղան Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ այս հողամասերուն մէջ ստուարաթիւ Հայերու խռնումին։ Ասոնք՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ենթակայ իւրեանց հոգեւոր պետերուն հետ հոն ապաստան մը գտած են։ Ասոր հետեւանօք վերոյիշեալ երեք առաջնորդութեանց մէջ այժմ ապրող հայ հասարակութեանց միջեւ երկուութիւն մը յառաջ եկած է։

Նկատելով որ այս նորեկները այժմ ընդունուած են իրրեւ երկրին հաւատարիմ հպատակներն ու զաւակներն, եւ մեր նախնային տեղական ծուխներուն վրայ թուական

ստուար մեծամասնություն մը ունին, Նորին Ս. Օծութիւնը մեզի ուղղած է բաղձանքը՝ իրեն և իր եկեղեցական ներկայացուցիչներուն վստահիլ ասոնց ամենուն հոգևոր մատակարարութիւնը:

Այս բաղձանքին ընթացք տրուեցաւ, և որոշեցինք ետ կոչել Պէյրութի, Դամասկոսի և Լաթաքիոյ մեր երեք պատր. փոխանորդները, և այս երեք քաղաքներուն մէջ մեր Պատրիարքարանին ունեցած վանքերը, եկեղեցիները, զպրոցները, և այդ թեմերու ծովներուն վրայ մեր ունեցած հոգևոր իշխանութիւնը փոխանցել Նորին Ս. Օծութեան:

Վստահ ենք որ Ձեր Վսեմութիւնը պիտի շնորհէ իր բարձր հաւանութիւնը այս կարգադրութեան մասին, զոր յանձն առինք կատարել նախընտրելով միայն Ձեր հաւատարիմ հպատակներուն հոգևոր բարիքը:

Փոխանցուած այս երեք առաջնորդական թեմերուն կեդրոնները եղող երեք քաղաքներուն մէջ ունինք քանի մը կալուածներ, որոնք մաս կը կազմեն մեր պատրիարքարանին սեպհականութեանց: Ասոնք բարեպաշտական նուիրատուութիւններ են, որոնց հասոյթները յատկացուած են Ս. Տեղեաց մեր Միսթիկիլիի պարտականութեանց համաձայն:

Այս կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնած ենք մեր կողմէ նշանակուած գործակալներու, որոնք վստահ ենք թէ պիտի վայելեն պաշտպանութիւնը հոգատար պետութեան հաստատած արդարադատ կողմավարութեան:

Կը խնդրենք Ձեր Վսեմութենէն՝ չընտրիլ իր բարձր բարեացակամութիւնը մեր երկու պատուիրակներուն՝ Գեր. Տ. Մատթէոս Ս. Նպս. Գալլեզնեանի, երիցագոյն եպիսկոպոսին մեր միաբանութեան, և Մեծ. Տիար Կարապետ Նուրեանի՝ Ս. Աթոռոյս դիւանապետին, ի մասին իրենց յանձնուած փոխանցումի պաշտօնի կիրառութեան: Այս առթիւ կրկին կը յայտնենք Ձեր Վսեմութեան մեր երախտագիտութիւնը, ցարգ մեր պատր. փոխանորդներուն շնորհուած հոգածութեան համար, և վստահ ենք թէ անոնց յաջորդները պիտի բախտաւորուին երախտագիտօրէն օգտուիլ Ձեր բարձր համակրանքէն:

Մատուցանելով Ձեր Վսեմութեան մեր խորին մեծարանաց հաւաստիքը:

Պատրիարք Հայոց Նրուսահէմի

Նիլիէ Արքեպս. Դուրեան

Շատ սիրալիր ընդունելություն մը եղաւ մեզի Բարձր Գոմիսէրութեան կողմէ, շնորհիւ Բ. Գոմիսէրի փոխանորդ Միւսիւ Մօկրայի, որ երեք տարի առաջ Երուսաղէմի մէջ ֆրանսական ընդհ. հիւպատոս եղած ատեն՝ յաճախ առիթ ունեցած էր պատրիարքարան այցելելով՝ Ձեր Ամենապատուութեան հետ տեսակցելու։ Միւսիւ Մօկրա պահած էր այդ տեսակցութիւններէն քաղցր յիշատակ մը և յարգանք Ձեր Ամեն. Սրբազնութեան հանդէպ։

Ձեր Բ. Սրբազնութեան նամակը կարգացուելէ վերջ՝ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ալ ուղարկեցան Բ. Գոմիսէրութենէն։ Սիւրիոյ Ֆրանս. Բ. Գոմիսէր Ն. Վ. Միւսիւ Բօնսօ՝ Ս. Աթոռոյ կողմէ եղած այս անձնուէր զոհողութեան զնահատումը մասնաւոր պաշտօնագրով մը հաղորդեց Ձեր Բ. Սրբազնութեան։ Այդ գրոյն թարգմանութիւնը կը գնենք ստորեւ։

(Թարգմանութիւն)

Պէյրութ, 16 Մայիս 1929,

Ֆրանս. Համրապետութեան  
Բարձր Գոմիսէրութիւն

Ընդհ. Քաղաքապետութիւն

Դիւանագիտական ծառայութիւն

N° 624

Առ Նորին Ամենապատուութիւն  
Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Դուրեան,  
Հայոց Պատրիարք Երուսաղէմի։

Ձերդ Ամենապատուութիւն,

Պատիւ ունիմ ծանուցանել ստացումը 13 Ապրիլ թուականը կրող նամակին, որով Ձեր Ամենապատուութիւնը հաճեցաւ հաղորդել ինձ՝ թէ իր կողմանէ Ն. Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին փոխանցուած են այն վանքերը, եկեղեցիները եւ վարժարանները, որոնք իր պատրիարքարանին սեպհակոսութիւնն էին, Պէյրութի, Դամասկոսի և

Լուսողիկէի երեք Թեմերուն մէջ, եւ թէ ցարգ՝ Նոյն հողամասերուն մէջ՝ Իր հոգեւոր իշխանութեան ներքեւ գտնուող ծուխերը կը յանձնէր Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հոգեւոր իշխանութեանը:

Այս հաղորդագրութեան համար շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Ձեր Ամենապատուութեան, և պարտք կ'զգամ յայտարարել, թէ զնահատած եմ Իր այս հոգածութիւնը Հայ Օրթոտոքս Եկեղեցիին հոգեւոր շահերուն հանդէպ, Նորին Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին միակ իշխանութեան ներքեւ ամփոփելով Իր բոլոր զաւակները:

Հոգատար Պետութիւնը, որ միշտ գոհ ծնացած է Ձեր Ամենապատուութեան ներկայացուցիչներէն, ուրախ կ'զգայ ինքզինքը, տեսնելով այս վերակազմութիւնը, որ կարելի եղած է Ձեր Ամենապատուութեան զոհողութեամբ, և պարտք կ'զգայ Իր շնորհակալութիւնները յայտնել Ձեզ իմ միջոցաւ:

Ձեր Ամենապատուութիւնը կրնայ վրստահ ըլլալ, թէ Հոգատար Պետութեան հողամասերուն մէջ Իր պատրիարքութեան սեպակալութիւնները պիտի շարունակեն վայելել պատասխանատու իշխանութեանց պաշտպանութիւնը:

Կը խնդրենք Ձեր Ամենապատուութեան նէն ընդունիլ մեր ակնածանքի՝ բարձր հաւաստիքը:

Բօնուօ

Ձեր Բ. Սրբազնութեան մեր վրայ դրած պարտականութիւնները որոշեալ ժամանակամիջոցին մէջ կատարած ըլլալով, Մայիս 1 ին մեկնեցանք Պէյրութէն, և հետեւեալ օրը, Մայիս 2, հասանք Ս. Աթոռ:

Մատչելով ի համբոյր Ձերդ Ամենապատուութեան Ս. Աշոյն,

Մնամ խոնարհ Որդի

ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. ԳԱՅԸԴՃԵԱՆ

